

УДК 351.75

О. В. Лавніченко

А. В. Чухлатий

ОБґРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ЩОДО УПРАВЛІННЯ РІЗНОМІРНИМИ СИЛАМИ ПІД ЧАС ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Проведено порівняння підходів щодо припинення масових заворушень. Запропоновано можливий варіант роботи керівника спеціальної операції з організації спеціальної операції щодо припинення масових заворушень. Окреслено окремі підходи щодо управління та координації діяльності сил і засобів правоохоронних органів, залучених до спеціальної операції з припинення масових заворушень.

Ключові слова: масові заворушення, зведений загін, суб'єкти з припинення масових заворушень, керівник оперативного штабу, спеціальна операція, керівник спеціальної операції, район масових заворушень, оперативний контроль, оперативна взаємодія.

Постановка проблеми. Законом «Про Національну гвардію України» [1] визначено, що Національна гвардія України (НГУ) є основним суб'єктом з припинення масових заворушень. Водночас визначається, що під час здійснення заходів щодо припинення масових заворушень НГУ координує діяльність сил та засобів правоохоронних органів, залучених до припинення протиправних дій.

До того ж цим Законом Кабінету Міністрів України визначено завдання щодо прийняття нормативно-правових актів, що впливають із Закону.

Кабінетом Міністрів України видано Постанову [2]. Зазначеним документом визначені роль і місце формувань НГУ та їх органів військового управління й правоохоронних органів, зокрема Національною поліцією України (НПУ), у припиненні масових заворушень. Разом з тим залишається низка питань технологічного характеру з підготовки сил і засобів щодо припинення масових заворушень. Особливо це стосується порядку взаємодії органу військового управління, який буде управляти різновідомчими силами і засобами, визначеними для силового припинення масових заворушень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Свого часу питанням припинення масових заворушень у науковій літературі було

приділено достатньо уваги [3–8]. Проте ті наукові дослідження базувалися на поглядах системи Міністерства внутрішніх справ (МВС), основний зміст яких було оприлюднено у монографії [9].

Вважалося, що основою сил та засобів, які планувалося залучити до проведення операції з припинення масових заворушень, був зведений загін.

Під зведеним загоном розумілося угруповання сил і засобів органів, підрозділів внутрішніх справ, з'єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України. Водночас командиром зведеного загону призначався у МВС один із заступників начальника ДАСМ або ДРП, у ГУМВС, УМВС – один із заступників начальника Головного управління (управління).

Керівник формування внутрішніх військ (ВВ) був лише одним із заступників керівника оперативного штабу (ОШ), зокрема по військах, і під час силового припинення заворушень його роль зводилася лише до спостереження за діями підлеглих.

Відповідно до Постанови [2] військовий керівник виступає не лише як заступник керівника ОШ, а й як керівник спеціальної операції із силового припинення масових заворушень, на якого покладаються обов'язки підготовки і ведення спеціальної операції.

Якщо питання відповідальності за

прийняття рішення щодо проведення силових заходів Постановою [2] дещо вирішено, то питання технології передавання управління від поліцейського органу управління до органу управління від НГУ та підпорядкування сил та засобів правоохоронних органів, з погляду авторів, не досліджено.

Метою статті є проведення аналізу заходів з припинення масових заворушень та обґрунтування підходів щодо управління різномірними силами під час припинення масових заворушень.

Виклад основного матеріалу. У Постанові [2] визначається, що суб'єкти з припинення масових заворушень у поточній діяльності проводять розрахунок сил і засобів, які можуть залучатися до припинення масових заворушень.

Це означає, що у кожного суб'єкта, який залучається до ліквідації масових заворушень, повинен бути створений план залучення сил та засобів до припинення масових заворушень.

У зв'язку з тим, що НГУ координує діяльність сил та засобів правоохоронних органів, ці правоохоронні органи в областях повинні узгоджувати свої плани з начальником територіального управління (ТрУ) НГУ.

За наявності інформації про можливі порушення публічного (громадського) порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, а також у разі скоєння їх учасниками протиправних дій, що загрожують громадській безпеці, за письмовим рішенням керівника територіального органу Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, областях, м. Київ (або особи, яка виконує його обов'язки) утворюється оперативний штаб у складі керівника, заступника керівника та членів оперативного штабу.

У зв'язку з цим можна зазначити таке.

1. Рівень управління показує, що ця подія належить як мінімум до надзвичайної ситуації регіонального рівня. Отже, операція, проведена у межах заходів з припинення масових заворушень, буде оперативного рівня.

2. Головним централізованим органом управління у разі виникнення масових заворушень виступає оперативний штаб. Створення оперативного штабу передбачено потребою концентрації оперативного управління силами й засобами в єдиному внутрішньовідомчому міжгалузевому центрі під час здійснення заходів щодо локалізації й ліквідації наслідків надзвичайної обстановки, незалежно від складності розвитку ситуацій,

попередження й припинення можливих порушень громадського порядку й громадської безпеки. Це означає, що керівник обласного управління поліції повинен прийняти рішення на створення і розгортання оперативного штабу. Згідно з цим в управлінні мають бути створені розрахунки щодо складу оперативного штабу. До складу ОШ входять представники всіх суб'єктів припинення масових заворушень.

3. У рішенні на створення ОШ повинні бути визначені заходи попереджувального (превентивного) характеру, хто залучається, завдання.

У Постанові [2] зазначається, що керівник оперативного штабу під час виникнення масових заворушень зобов'язаний визначити межі району масових заворушень та організувати здійснення першочергових заходів, спрямованих на запобігання розширенню меж такого району та обмеження доступу осіб і транспортних засобів до району масових заворушень.

За такої обстановки необхідна максимальна централізація управління, швидке прийняття рішень, доведення їх до виконавців й організація безумовного виконання шляхом оперативного здійснення усіх передбачених заходів.

З метою організації здійснення першочергових заходів, спрямованих на запобігання розширенню меж такого району та обмеження доступу осіб і транспортних засобів до району масових заворушень у межах превентивних заходів, на думку авторів, доцільно провести:

- 1) оперативно-розшукові дії;
- 2) розвідувальні дії;
- 3) режимні обмеження;
- 4) слідчі дії;
- 5) попереджувальні заходи.

Вважається, що режимні обмеження мають на меті створення перешкод для:

– зосередження громадян на підступах до району проведення операції шляхом оточення (блокування) ділянок місцевості;

– проникнення громадян і проїзд транспортних засобів до району проведення спеціальної операції шляхом обмеження чи заборони руху транспорту і пішоходів, проходу громадян на окремі ділянки місцевості або об'єкти;

– переміщення натовпу, активних учасників безпорядків, груп «бойовиків» між містами, районами, населеними пунктами.

Попереджувальні заходи можуть бути

здійснені різними прийомами й способами для створення сприятливих умов й успішного проведення спеціальної операції на початковому етапі дій сил і засобів. Такі заходи перед початком операції у межах превентивних заходів доцільно проводити працівниками органів поліції за сприяння частин (підрозділів) НГУ з метою вирішення конфлікту без застосування силових методів припинення масових заворушень.

Вони можуть бути здійснені шляхом ведення переговорів, посилення охорони важливих об'єктів.

Для цього як варіант можуть створюватися агітаційно-пропагандистські групи, групи охорони.

Відповідно керівник ОШ приймає рішення про врегулювання конфлікту мирним шляхом, у якому він повинен передбачити:

а) організацію залучення сил і засобів для припинення масових заворушень;

б) визначення першочергових завдань суб'єктам з припинення масових заворушень відповідно до повноважень, визначених законодавством.

Зазначається, що масові заворушення можна вважати попередженими, якщо натопк не сформувався для реалізації злочинних намірів і якщо немає загрози переростання окремих конфліктів у масові погроми, знищення майна, побиття людей. У іншому випадку здійснюються заходи щодо припинення заворушень [7].

Рішення про проведення спеціальної операції з припинення масових заворушень приймає керівник оперативного штабу на підставі аналізу оперативної обстановки та інформації про внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань відомостей про кримінальне правопорушення, передбачене статтею 294 Кримінального кодексу України.

З погляду авторів, це рішення являє собою згоду на проведення силових заходів (тобто спеціальної операції) з припинення масових заворушень, якщо попередні заходи не дали позитивного результату.

На підставі рішення створюється доручення про підготовку та проведення спеціальної операції з припинення масових заворушень.

У ньому доцільно визначити:

– час, місце, характер події, її масштаби, кількість учасників;

– межі району масових заворушень;

– на кого покласти управління спеціальною операцією (СО);

– склад сил та засобів (за пропозицією

заступника керівника ОШ);

– які сили і засоби інших суб'єктів поступають в оперативне підпорядкування керівника спеціальної операції;

– які сили і засоби інших суб'єктів повинні входити під оперативний контроль керівника СО або перебувати в оперативній взаємодії;

– завдання силам і засобам Національної поліції щодо поліцейських заходів для забезпечення публічного порядку та публічної (громадської безпеки) на території, прилеглій до району масових заворушень;

– обмеження щодо застосування спеціальних засобів та зброї (у разі необхідності);

– порядок взаємодії сил, що не перебувають в оперативному підпорядкуванні керівника СО;

– за необхідності інші питання.

Заступник керівника оперативного штабу [керівник (заступник керівника) органу військового управління оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії] під час виникнення масових заворушень зобов'язаний організувати підготовку до проведення спеціальної операції з припинення масових заворушень.

Під підготовкою СО слід розуміти організацію виконання службово-бойових завдань, підготовку сил і засобів до виконання поставленого завдання, зайняття вказаного району (готовність до виконання службово-бойових завдань за призначенням) та інші заходи, спрямовані на підготовку дій.

Організація СО полягає у:

а) прийнятті рішення та його оформленні;

б) плануванні дій, що полягає у детальному розробленні послідовності, термінів та способів дій усіх сил та засобів на основі прийнятого рішення, розробленні та оформленні службово-бойових та інших документів, підготовці відповідних розрахунків;

в) постановці (доведенні) завдань підлеглим;

г) організації взаємодії, управління та всіх видів забезпечення СО;

д) контролі та наданні допомоги підлеглим.

На підставі доручення керівника ОШ та пропозицій щодо визначення меж району масових заворушень і першочергових заходів, спрямованих на запобігання розширенню меж такого району, обмеження доступу осіб і транспортних засобів до району масових заворушень, його заступник по НГУ [керівник (заступник керівника) органу військового управління оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії] приймає рішення на проведення силових дій з

припинення масових заворушень (тобто безпосередньо СО). Він має визначити порядок управління залучуваними силами, завдання силам і засобам, що притягуються до СО, строки готовності, порядок взаємодії.

У рішенні на СО у замислі може бути відображено (як варіант): зміст режимних заходів; напрямки і завдання, на яких зосереджуються основні зусилля; способи військових дій та порядок застосування сил і засобів; побудову угруповання сил та засобів; порядок застосування зброї, бойової та спеціальної техніки, спеціальних засобів індивідуального бронезахисту та активної оборони.

У завданнях частинам (підрозділам), з яких формуватимуться військові наряди, можуть бути визначені: елементи угруповання сил та засобів, що виділяються; засоби посилення (у взаємодії з якими силами та засобами виконується завдання); завдання та строк виконання; завдання сусідів, їх райони (напрямки дій, розмежувальні лінії з ними); напрямки зосередження основних зусиль, порядок застосування ОВТ, спеціальної техніки і спеціальних засобів, місце розгортання пункту управління (ПУ), командно-спостережного пункту (КСП), час готовності.

У завданнях, визначених елементам угруповання сил та засобів (бойового порядку), можуть бути вказані: склад, завдання, напрямок зосередження основних зусиль, порядок застосування техніки, зброї та спеціальних засобів, час готовності до дій, командир групи.

Зокрема:

– групі блокування (заслонам) – рубіж блокування (оточення) та час його зайняття; порядок дій у разі виявлення учасників протиправних дій, під час прориву їх через рубіж блокування (оточення); порядок забезпечення стиків і флангів, відповідальних за них; командир групи;

– групі оточення – склад, завдання; яку мати бойову й іншу техніку, засоби індивідуального захисту й активної оборони; рубіж оточення й час його зайняття; щільність оточення; порядок дій у ході розосередження (витиснення) учасників заворушень; командир групи;

– групі захоплення – вихідне положення і час його зайняття; порядок дій під час захоплення правопорушників;

– групі розосередження – шиккування групи; вихідне положення і час його зайняття; склад, які мати бойову й спеціальну техніку, озброєння, засоби індивідуального захисту й активної оборони; шиккування групи; рубежі й час виходу

на них; завдання, послідовність і порядок їх виконання; час готовності; командир групи;

– групі охорони – склад варт, що виділяються; які об'єкти і до якого часу прийняти під охорону та оборону; способи і строки несення бойової служби; склад варт; командир групи (начальники варт);

– групі вилучення – вихідне положення і час його зайняття;

– групі патрулювання – склад; які мати озброєння, бойову техніку й транспортні засоби, засоби індивідуального захисту й активної оборони; завдання й маршрути (місця) несення служби; райони (ділянки) зосередження основних зусиль; час початку патрулювання; командир групи;

– іншим елементам угруповання сил і засобів та резерву – склад; які мати озброєння, бойову й іншу техніку, засоби індивідуального захисту й активної оборони; вихідне положення (район розташування) і час його зайняття; завдання; час готовності до дій; командир.

У зв'язку із обмеженим часом на організацію операції рішення доцільно, на думку авторів, оформляти планом проведення СО [текстуально з додаванням графічної частини (схеми проведення СО)].

У текстуальній частині плану можуть бути зазначені: короткі висновки з оцінки обстановки; замисел дій; побудова угруповання сил і засобів; завдання з'єднань (військових частин, підрозділів) у спеціальній операції, способи й строки її виконання; завдання оперативно підпорядкованих і перебуваючих під оперативним контролем сил та строки їх виконання; основні питання взаємодії й всебічного забезпечення; організація управління.

Входить під оперативний контроль або в оперативну взаємодію з керівником СО можуть сили і засоби, які не належать до складу угруповання сил і засобів, що безпосередньо проводять спеціальну операцію та/або призначаються для його підтримки, але виконують завдання відповідно до компетенції у межах визначеного для угруповання сил і засобів району проведення СО або на відповідних напрямках.

На графічній частині плану доцільно відобразити (варіант):

а) межі району проведення спеціальної операції;

б) дані оперативної обстановки (учасники масових заворушень, їх склад, озброєння, стан, положення й характер дій);

в) положення з'єднань (військових частин) до початку спеціальної операції;

г) маршрути висування у район спеціальної операції, вихідні райони (рубежі);

д) завдання з'єднань (військових частин, підрозділів) у спеціальній операції, способи й строки її виконання;

е) завдання оперативно підпорядкованих і перебуваючих під оперативним контролем сил та строки їх виконання;

ж) завдання, виконувані силами й засобами керівника ОШ;

з) напрямок зосередження основних зусиль, побудова угруповання сил і засобів;

и) місце і час розгортання допоміжного пункту управління (ДПУ) до початку спеціальної операції;

к) райони розташування тилових підрозділів до початку операції, шляхи підвозу й евакуації.

Крім того, на карті відображають основні показники спеціальної операції, розрахунки сил і засобів, інші необхідні дані.

Під час організації взаємодії керівником спеціальної операції можуть бути узгоджені такі заходи:

– порядок і строки зосередження сил і засобів, виходу військових частин (підрозділів, військових нарядів) у вихідні райони (на призначені рубежі), розгортання й дій;

– дії військових частин (підрозділів, військових нарядів), інших сил, військових формувань і органів, що залучаються до спеціальної операції;

– порядок одержання інформації від органів державної влади суб'єкта держави, органів місцевого самоврядування й населення у районі проведення спеціальної операції;

– порядок зв'язку військових частин, підрозділів й окремо діючих військових нарядів із ДПУ й між собою;

– порядок обміну інформацією від перебуваючих під оперативним контролем сил;

– єдина система сигналів управління, взаємодії, взаємного впізнавання, оповіщення й цілевказівки.

Для управління спеціальною операцією доцільно створювати окрему групу оперативного управління (ГрОУ) внаслідок особового складу ГрУ НГУ, на начальника якого покладено управління СО. До складу цієї групи повинні входити представники інших суб'єктів припинення масових заворушень, які залучені до силового припинення масових заворушень.

Група оперативного управління (виносний пункт) здійснює тактичне управління силами й засобами безпосередньо в районі операції з припинення масових заворушень. Вона може виконувати такі функції:

1) збирання й аналіз інформації про обстановку

безпосередньо в районі масових заворушень, графічне її відображення та доповідь керівникові, внесення пропозицій про тактичні способи використання наявних сил і засобів;

2) підготування розрахунків та інформування груп бойового порядку, визначення вихідних рубежів, напрямків і тактичних способів дій, оформлення замислу операції, рішення керівника, доведення його до виконавців;

3) забезпечення стійкого зв'язку з групами бойового порядку, визначення сигналів управління, способів взаємного розрізнення;

4) прийняття у ході операції рішень про перегрупування сил і засобів, уведення у дію резервів, маневрування силами й засобами в районі спеціальних бойових дій, доведення рішень до виконавців, контроль за їх виконанням, надання допомоги групам бойового порядку;

5) ведення журналу бойових дій;

6) своєчасне інформування оперативного штабу про зміни в обстановці, про хід операції, необхідність у підкріпленні, маневри оперативними резервами, а також про загальні результати операції;

7) організація надання медичної допомоги постраждалим;

8) прийняття рішень (якщо через дефіцит часу цього не може зробити оперативний штаб) про застосування силових заходів, заходів психологічного впливу, залучення збройного резерву.

Дуже важливим є вибір керівником спеціальної операції такої тактики дій сил охорони громадського порядку, що була б найкращою стосовно кожного виду групового ексцесу й конкретної ситуації.

За загальним правилом необхідно враховувати такі основні дії.

1. Інтенсивність протидії сил спеціальної операції учасникам групового ексцесу повинна відповідати інтенсивності їхніх протиправних дій.

2. Необхідність утриматися від надзвичайних заходів примусу й припинення, застосовуючи їх лише у випадках реальної необхідності.

3. Установлення осіб і фіксація дій правопорушників, організаторів й активних учасників з метою створення документальної основи для залучення їх до адміністративної або кримінальної відповідальності.

Висновки

Питання проведення спеціальної операції є предметом окремого обговорення й практичного

відпрацьовування безпосередньо на місцевості в умовах, максимально наближених до реальних. Отже, під час підготовки СО необхідно звернути увагу на таке:

– слід постійно пам'ятати, що спеціальна операція є дуже «гострою зброєю», що застосовується лише в критичні моменти, якщо інші заходи попереджувального характеру вичерпані;

– спеціальна операція проводиться тільки в тих випадках, коли вона добре підготовлена, що насамперед передбачає наявність необхідної кількості сил і засобів, необхідного матеріально-технічного забезпечення особового складу, знання складу, чисельності й напрямів натопу;

– проведення однієї спеціальної операції може не дати бажаного результату (ліквідації масових заворушень), тому варто врахувати можливість проведення кількох операцій;

– потрібно забезпечити психологічну підготовку особового складу, що бере участь у спеціальній операції, і передусім відповіді на запитання, проти кого спрямована операція. Відповідь має бути чіткою, зрозумілою і переконливою.

На думку авторів, подальшого дослідження потребують структура і завдання ОШ та групи управління керівника СО, а також підходи щодо превентивного планування припинення масових заворушень, відповідальності за планування.

Перелік джерел посилання

1. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 29. Ст. 397.

2. Про затвердження Порядку організації діяльності та взаємодії Національної гвардії з уповноваженими органами державної влади та

органами місцевого самоврядування з припинення масових заворушень : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.08.2021 р. № 894.

3. Лавніченко О. В. Безладдя як фактор ускладнення оперативної обстановки. *Честь і закон*. 2011. № 1. С. 18–23.

4. Дубко Ю. В., Черепненко О. Я. Щодо визначення сутності поняття масових заворушень в сучасній теорії права. *Форум права*. 2011. № 3. С. 237–242. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/ejournals/FP/2011-3/11djuvct.pdf> (дата звернення: 12.11.2021).

5. Пономарев В. П. Предупреждение массовых беспорядков. *Бюллетень по обмену опытом работы МВД Украины*. 1993. № 112. С. 55–58.

6. Пихтін М. П. Правове регулювання та організація діяльності внутрішніх військ та ОВС України з припинення групових порушень громадського порядку. *Форум права*. 2013. № 4. С. 295–299. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2013_4_51.pdf (дата звернення: 12.11.2021).

7. Возник М. В., Зінич В. М., Стефанишин В. А. Актуальні питання забезпечення громадського порядку під час масових заходів в Україні. *Науковий вісник НАВСУ*. 2004. № 1. С. 125.

8. Лавніченко О. В., Шмаков О. М. Повноваження суб'єктів сфери безпеки України з припинення масових заворушень. *Честь і закон*. 2016. № 4(59). С. 26–33.

9. Корниенко М. В. Деятельность органов внутренних дел по обеспечению правопорядка при осложнении оперативной обстановки (по материалам МВД Украины) : монографія. Москва, 2002. 291 с.

Стаття надійшла до редакції 27.10.2021 р.

УДК 351.75

А. В. Лавніченко, А. В. Чухлатий

ОБОСНОВАНИЕ ПОДХОДОВ ПО УПРАВЛЕНИЮ РАЗНОРОДНЫМИ СИЛАМИ ВО ВРЕМЯ ПРЕКРАЩЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ

Проведено сравнение подходов к прекращению массовых беспорядков. Предложен возможный вариант работы руководителя специальной операции по организации специальной операции по прекращению массовых беспорядков. Обозначены отдельные подходы к руководству и координации деятельности сил и средств правоохранительных органов, вовлеченных в специальную операцию по прекращению массовых беспорядков.

Ключевые слова: массовые беспорядки, возведенный отряд, субъекты прекращения массовых беспорядков, руководитель оперативного штаба, специальная операция, руководитель специальной операции, район массовых беспорядков, оперативный контроль, оперативное взаимодействие.

UDC 351.75

О. Lavnichenko, A. Chukhlatiy

JUSTIFICATION FOR THE APPROACH TO THE DIFFERENT FORCES MANAGEMENT DURING THE STOPPING MASS RIOTS

A comparison of approaches to control riots and analysis of the resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine were held. Some measures to be taken by the head of the operational headquarters, bodies involved in a special operation to end the riots were proposed.

It is determined that in the past, in accordance with current regulations, the basis of the forces that were planned to be involved in the operation to stop the riots was a detachment.

The head of the Internal Troops was only one of the deputy chiefs of the operational staff in particular for the troops, and during the violent stopping riots, his role was limited to monitoring the actions of his subordinates.

It is suggested that each entity involved in the elimination of the riots should have a plan in place to mobilize forces and means to end the riots.

Law enforcement agencies in the regions involved in stopping the riots must coordinate their plans with the head of the territorial department of the National Guard of Ukraine.

It is determined that the level of leadership shows that this event refers at least to the emergency situation at the regional level. Accordingly, the operation to be carried out as part of measures to end the riots will be operational.

It is noted that mass riots can be considered prevented if the crowd was not formed to carry out criminal intentions and if there is no threat of escalating individual conflicts into mass pogroms, destruction of property, beating people.

It is considered that the decision to conduct a special operation to stop the riots is made by the head of the operational staff on the basis of analysis of the operational situation and information on entering in the Unified Register of pre-trial investigations information on criminal offenses under Article 294 of the Criminal Code.

It is determined that the management of the special operation is entrusted to the operational management group. The Operational Control Group (remote point) carries out tactical control of forces and means directly in the area of the operation to stop the riots.

It is noted that a special operation is carried out only when it is well prepared, which, above all, requires the necessary number of forces and means, the necessary logistics of personnel, knowledge of the composition, number and intentions of the crowd.

The article does not consider approaches to preventive planning to end riots, responsibility for planning. In our opinion, it needs a separate study.

Keywords: *mass riots, consolidated detachment, subjects for cessation of mass riots, head of operational headquarters, special operation, head of special operation, area of mass riots, operational control, operational interaction.*

Лавніченко Олександр Васильович – заслужений працівник освіти України, кандидат військових наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-7873-6809>

Чухлатий Андрій Валерійович – доцент кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

<https://orcid.org/0000-0001-1095-1657>